

A PÁLOSOK NYOMÁBAN BUDÁN

A télutó ködös, havas, nyirkos napjaira felfedező sétát, kultúrtörténeti barangolást ajánlok kedves olvasóimnak, mely Budaszentlőrincről a Sziklatemplomig tart, vagyis a Jánoshegy-Hárshegy közti nyeregtől a Duna-partig. Évszázadok választják el, de egy valami mégis összeköti őket. A főváros rejtőzködő titkaiból csak egy a sok közül, vérzivataros történelmünknek hiteles lenyomatai.

Villamossal és autóbusszal könnyen elérhetőek e helyek, ám ha nagyobb kitekinésre vágyunk, a szomszédos pilisi hegyek sem jelenthetnek leküzdhetetlen akadályt. A pálosokról, az egyetlen magyar alapítású szerzetes rendről van ugyanis szó. Históriajuk a tatárjárásig nyúlik vissza. A rendalapító (Boldog) Őzséb esztergomi kanonok volt, aki 1246 körül a világtól elvonulva, a Pilis egyik barlangjában húzódott meg. Nemsokára többen is követték példáját. Egy látomás hatására, miszerint az apró fények egy nagy lángcsóvává egyesültek, határozta el, hogy összegyűjt-

ve a környék remetéit, szerzetesrendet alapít. A kanonizálásra már 1262-ben sor került, jóváhagyását nem kisebb személy járta ki Rómában, mint Aquinoi Szent Tamás. A rend védőszentjéül az őskereszténység egyiptomi vezeklőjét, Remete Szent Pált választották. Innen, a pilisszentkereszti-klastrompusztai őskolostorból rajzottak ki 1300 körül a szerzetesek, hogy megépítsék Buda melletti új otthonukat, a budaszentlőrinci kolostort. Akkortájt Lőrinc szerzetes perjelt választották rendfőnökké, az ő védőszentjét pedig kolostoruk védőszentjévé tették. Budaszentlőrinc nevét ma hiába keressük a térképen, pedig mennyivel jobban megilletné az elnevezés az egykori Ságvári liget, a mai Szép Juhászné helyét. Itt állt ugyanis egyik legmonumentálisabb műemlékünk, melynek csekély romjait látván csak igen nagy képzelőerővel idézhetők fel a dicsőséges évszázadok.

A Monte Cassinoval vetélkedő rendi központ kiépítése a XIV-XVI. században fo-

lyamatosan ment végbe. Az ekkor itt található falut Nándornak hívták. A település XII-XIII. századi kicsiny kőtemplomának déli oldalához épült a rend háromhajós, kéttornyú temploma, melynek hossza elérte az 50, tornyainak magassága az 50-70 métert. A legdíszesebb oldalkápolnában őrizték Remete Szent Pál ereklyéit, melyet Nagy Lajos király szerzett meg a velenceiektől. A hatalmas kolostorban mintegy 300 fehér kármzsás barát élt, közülük sokan az építőmesterségben, kőszobrászatban, üveglak készítésben, orgonaépítésben vagy a kódexírásban jeleskedtek.

Európába való kirajzásuk közül a legismertebb a XIV. század végén ment végbe. 1382-ben Nagy Lajos királyunk és rokona, a lengyel Opuliai László herceg megalapította a csetochowai Jasna Gora pálos kolostorát, a napjainkban is világhíres zarándokhelyet. Első szerzetesei, nyolcan, budaszentlőrinci magyarok voltak. A lőrinci remetéket sok szál fűzte a királyi udvarhoz, az Anjou uralkodók mellett Mátyás király is igen kedvelte őket, ki számtalanszor volt vendégük, asztaltársuk. Tisztelték Budaszentlőrincet a Jagellók is. A közeli Fehéregyházán a pálosoknál keresztelte meg Bakócz Tamás a csecsemő II. Lajost.

1526-ban a törökök felégették Budaszentlőrincet, áldozatul esett az ott maradt 25 szerzetes, elpusztultak az egyházi kincsek, odalett a híres könyvtár is. Innen datálható a fokozatos romlás, az elhagyott templom és kolostoregyüttest belepi a folyondár, a gaz és az avar. A XVIII. század elejétől köveit lassan széthordják, jut belőlük bőven az újratelepített Budakeszi házaiba is. 1790-ben ennek ellenére még sok helyütt álltak a falak, ám 30 évre rá már az alapokig csonkultak. Az ásatások már az 1840-es évektől megindultak, nagyobb szünetekkel máig tartóan.

Jelenleg a Budakeszi út 91. sz. alatt a budapesti Erdőgazdaság területét képezi, hol a romok konzerválása és megőrzése biztosítottnak látszik. Sok minden szunnyad még a földben, hiszen a mostani romterület csak töredéke az egésznek, csak remélhető, hogy a teljes romkert megépül, gazdagítva nemzeti emlékhelyeink sorát. (A közeli Báthori barlang lakója, a biblia-fordító Báthori László is élt egykor a kolostorban.) A középkorból utazzunk át századunkba. A Gellért-hegy, a „Duna Gibraltárja” szinte a főváros szívében fekszik. DK-i kiszögelésénél, a Szabadság híddal szemben hatalmas barlangbejárat ásít. Ma már megszokott a kép, ám bő 40 évig otromba vasbeton fal rejtette előlünk. A mai templom helyén eredetileg egy széles szájú barlangfülke volt, melynek kialakításában a korrózió, majd az erózió játszott nagy szerepet. Maga a barlang fel-

A Gellért-hegyi sziklatemplom bejárata

Ez maradt napjainkra

ső triász dolomitban, részben felső eocén nummulinás mészkőben, illetve bryozoás márgában képződött. A sziklatemplom megépítésének gondolata 1924-ben vetődött fel. Az év őszén Lourdesben járt zarándokok határozták el, hogy itt kegyhelyet létesítenek Magyarország Nagyszonyja tiszteletére. Még abban az évben kitisztították, mélyítették és szélesítették az elhagyott barlangot (a barlangban búj meg a század elején lebontott Gellérthegy alatti ház sor egyik vityilója).

1925 késő őszén láttak hozzá a komolyabb sziklamunkákhoz, melyhez szakvéleményt a Földtani Intézet akkori igazgatójától, báró Nopcsa Ferencről kértek. A fűrő-robbantó munkálatok eredményeképp alakult ki 1930-ig a mai templombelső úgy, hogy a kőzetet helyenként támpillér gyanánt meghagyták. A templomot hivatalosan 1926 pünkösdjén adták át rendeltetésének, és a budai ferencesek gondjaira bízta. Az 1933-34. években Weichinger Károly tervei alapján megépített tornyos kőkolostor neoromán stílusával ma is jól illeszkedik környezetébe. Az egyetlen magyar alapítású rend 1934 májusán vette át a kolostort és a sziklatemplomot. A pálosokat immár másodszor, 1951-ben feloszlatták, templomukat lezárták, kolostorukat diákkollégiummá alakították. Bő négy évtizedes kényszerű szünetet követően a maga nemében egyedülálló pálos sziklatemplom és kolostoregyüttes újra fővárosunk egyik idegenforgalmi látványossága.

Varga Lajos

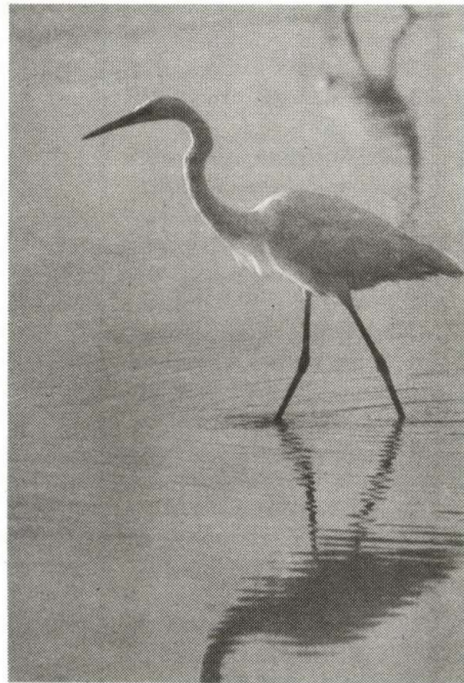
VESZÉLYBEN EURÓPA MADÁRVILÁGA

Nevezetes nap volt 1994. nov. 30-a az európai madárvédő szervezetek életében, mivel ezen a napon egyidejűleg mutatták be Európa minden országában a BIRDS IN EUROPA (Madarak Európában) című összefoglaló tanulmányt, amelyet a BirdLife International adott ki. A bemutatókat a BirdLife International, a világon működő madárvédő szervezetek koordinátora szervezte meg. A bemutatóval egyidejűleg ismertették az aktuális nemzeti programokat is.

Kállay György, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) főtitkára elmondta, hogy a környezetváltozás jól nyomon követhető a madárvilágban. Európa madárvilágának csaknem 40%-a veszélyeztetett. Magyarországon a mintegy 360 madárfajból 5 madárfaj a leginkább veszélyeztetett fajhoz tartozik, ezek a kékvércse, kerecsensólyom, parlagsas, uhu és a tűzok. Hazai büszkeségünk, a tűzok nem véletlenül a magyar madárvédők címermadara. A veszélyeztetett madarak védelmére külön programot dolgozott ki az MME.

A bemutatónak neves vendége volt Trevor Gunton úr személyében, aki az Angol Királyi Madárvédő Egyesület képviselőjeként érkezett hazánkba. A több mint 100 éve alakult Egyesület 870 ezer tagot számlál! Gunton úr nagy elismeréssel szólt a szerény anyagi körülmények között dolgozó magyar madárvédőkről, reményét fejezte ki, hogy a BIRDS IN EUROPA című könyv jó vezérfonal lesz további munkájukhoz. Elmondta, hogy náluk már a mezei pacsirta és a mezei veréb! állománya is rohamosan fogy. Az angolok nemcsak eszmei segítséget nyújtanak a magyaroknak. Az Európa Közösség tagországaiban egységes törvények szabályozzák a madárvédelmet. A magyarok a madárvédelem területén sokkal zökkenőmentesebben csatlakozhatnak az Európa Közösséghez, mint egyéb, sok más területen. Gunton úr elmondta, hogy az angol madárvédők címermadara a gulipán, s mindent megtesznek azért, hogy ne csak a címerükben, hanem az életben is megmaradjon ez a furcsa csőrű madár.

Gunton úr előadása után Kállay úr kifejtette, hogy hazánkban leginkább a mező-

gazdasági területek művelése a legfőbb veszélyeztetési tényező, mivel hazánk 70%-a mezőgazdasági terület. Jó példa erre a haris esete, amely Európában már szinte kihalt, nálunk is csak néhány száz példány fészkel. A haris végsőkig ragaszkodik a kaszálókban levő élőhelyéhez. Amíg kézzel kaszáltak, addig védeni lehetett a harisokat, de a gépi betakarítás már környezetellenül végez a fészket végletekig védő harissokkal. Megszívlelendő tehát a könyv egyik szerzője, Dr. Graham Tucker véleménye, aki szerint: „Ha azonnal nem teszünk valamit és a csökkenést nem sikerül megállítani, akkor Európa madárvilága drámaian csökkenni fog. Az a mód, ahogy Európában használják a földeket, drasztikus átalakításra szorul, ha tollas barátainkat meg akarjuk menteni.”

Az 1995-ös esztendő jelentős lesz a természetvédelemben – így a madárvédelemben is – mivel az Európa Tanács az 1995-ös évet a „Természetvédelem Évének” nyilvánította. A kampány fő célja: az emberi tevékenység és a védelmi célok összehangolása, mivel az élővilág még a sűrűn lakott területeken is képes fennmaradni, amennyiben igényeit figyelembeveszik.

Polgár Zoltán